de Tabulatuur

nummer 87, december 2006

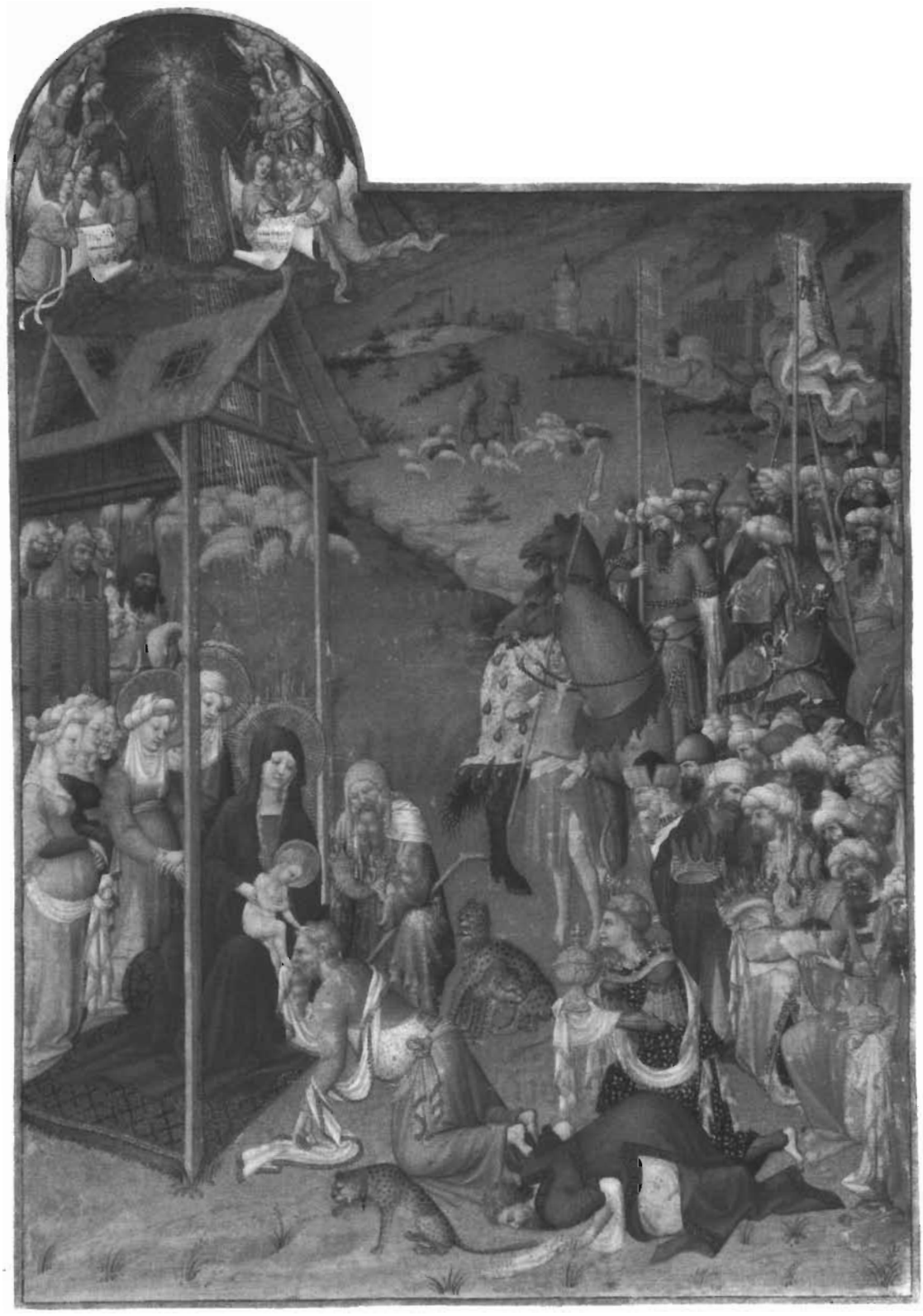

Toelichting muziekbijlage

Koraalpartita's voor de luit

Om de donkere dagen en nachten die ons nog te wachten staan het hoofd te bieden, vormen de volgende muziekpagina's misschien een goede gelegenheid om ons te onttrekken aan de druk van alledag en onze eigen sfeer van bezinning te creëren. We sluiten de gordijnen, ontsteken de kaarsen, nemen onze luit ter hand.
Maak kennis met de stemmige partita's van de hand van luitist/gitarist Dingeman Coumou. Dingeman Coumou studeerde klassiek gitaar en luit aan het Utrechts Conservatorium, waar zijn interesse voor de luit werd gewekt door Hans Verzijl. Momenteel is Coumou als docent luit, klassiek gitaar en theoretische vakken verbonden aan de muziekschool in Alphen a/d Rijn.

Het woord partita staat niet in mijn Van Dale, de driedelige elfde herziene druk uit 1984. Een latere editie vertaalt het begrip met suite, terwijl deze omschrijving slechts met één der gebruikte betekenissen overeenkomt. Blijkbaar gaat het hier niet om een algemeen bekend begrip. In het Muziek Lexicon van Th. Willemsze, in 1975 uitgegeven bij het Spectrum, is echter het volgende te vinden:
Partita [It] partia, partiën; sedert het einde van de 16e eeuw tot in de 18e eeuw: elk der delen van een variatiewerk; daarbij wordt dan het thema als partita 1 genummerd; de eerste variatie als partita 2, zulks in tegenstelling tot later tijd, wanneer de term partita is vervangen door variaties.
Partita betekent in de 18e eeuw ook: meerdelige compositie; verwant met suite en sonata.
Verder wordt er nog verwezen naar het begrip koraalpartita, alwaar men leest: Koraalpartita: *partita met een koraalmelodie als compositorisch uitgangspunt.*

Het *Onse Vader in hemelrijck*, de laatste compositie uit *Le secret des Muses*, second livre, 1616, van Nicolas Vallet, is een compositie binnen de luitliteratuur waar mijns inziens de term koraalpartita op van toepassing is. Het stuk opent met een koraalzetting van de melodie, het thema, (partita 1, 17e-eeuwse terminologie). In variatie 1 (partita 2) volgt een diminutie van de melodiestem in de sopraanpartij. Dat geldt ook voor variatie 2 (partita 3) waar Vallet subtiele tweestemmigheid toepast en soms een melodietoon een achtste verschuift.
In variatie 4 en 5 (partita 5 en 6) wordt de koraalmelodie, soms licht gediminueerd, in de basstem verwerkt. Gezien de melodische beweeglijkheid van de bovenstemmen in deze laatste twee delen treedt de melodie in de basstem niet op de voorgrond. Door het doorlopende gebruik van de koraalmelodie blijft men echter de muzikale eenheid van deze magistrale compositie ervaren.

Bovengenoemde compositie inspireerde mij tot het schrijven van een aantal koraalpartita's. De compositievorm is binnen de luitliteratuur niet veel beoefend, terwijl koraalpartita's voor liturgisch gebruik binnen kerken en als onderdeel van een concertprogramma hun dienst kunnen bewijzen.
Koraalpartita's zoals ik ze schrijf hebben meestal de volgende vaste vorm:
Prelude: Een voorspel waarin ik thematisch of harmonisch materiaal verwerk van het betreffende koraal.
Koraalzetting: (thema) Een harmonisatie van de koraalmelodie met de melodie in de sopraan.
Diminutie: (1e variatie) Een zetting met gediminueerde sopraanpartij, met behulp van doorgaande achtste noten waarbij de melodienoten op hun oorspronkelijk relatief zware maatdelen blijven staan.
Basvariatie: (2e variatie) Een zetting waarin de baspartij wordt gevormd door de melodie van het koraal.
Canon: (3e variatie) Vorm waar de melodie met behulp van voorimitatie in de bas begint en door de sopraan op afstand wordt gevolgd. Afhankelijk van de gebruikte melodie kan dit meer of minder consequent uitgewerkt zijn. Het is wel zo dat elke nieuwe frase pas in de baspartij begint nadat de voorgaande frase in de sopraan is afgesloten. In die zin kan men dus niet in strikte zin van een canon spreken.
Daar ik elke partita begin met een prelude en niet met het koraal (het thema), zou men kunnen stellen dat ik de term niet in de meest oorspronkelijke zin gebruik, maar in de zin van een meerdelige compositie (18e eeuw). Daarentegen voldoet wat er na de prelude komt wel aan een strenge opvatting van 'partiën' (17e eeuw).

Tot slot: ik heb altijd een zo groot mogelijke herkenbaarheid van de melodie in alle variaties nagestreefd. Daardoor kunnen veel delen ook afzonderlijk gespeeld worden of is het mogelijk uit een partita enkele delen uit te voeren in plaats van het hele stuk. Ook is de prelude veelal bruikbaar als naspel. In de muziekbijlage zijn een drietal partita's opgenomen.

Dingeman Coumou

In de muziekbijlage treft u de volgende koraalpartita's aan:
Es ist ein Ros' entsprungen
Ich steh an deiner Krippen hier
Stilte over alle landen

Es ist ein Ros' entsprungen D.J. Coumou

Prelude

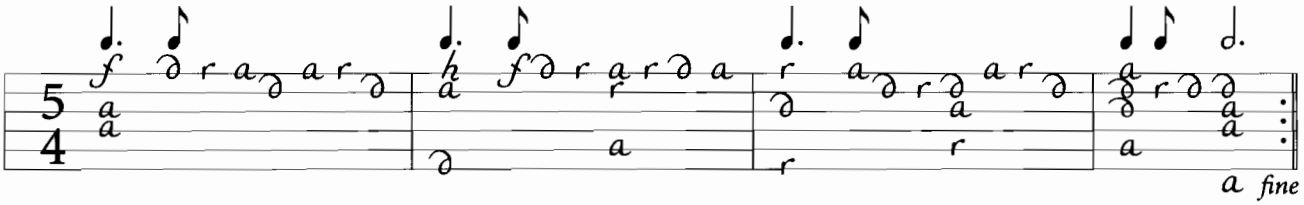

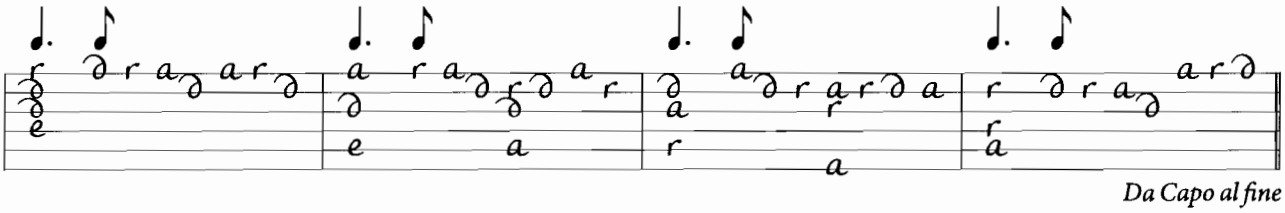

Koraal

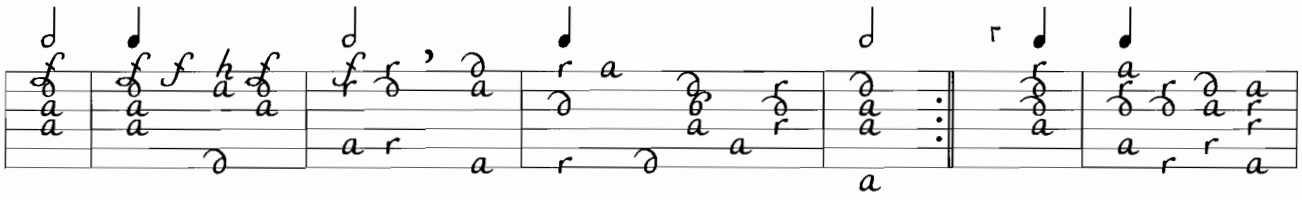

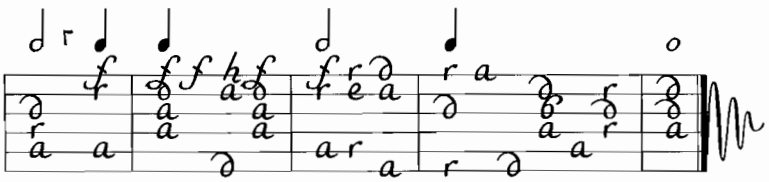

Diminutie

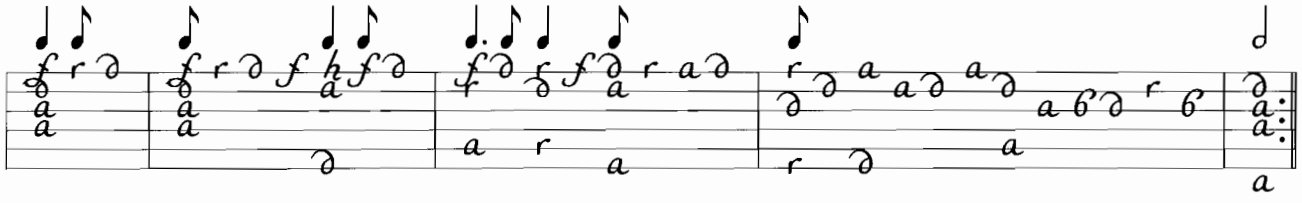

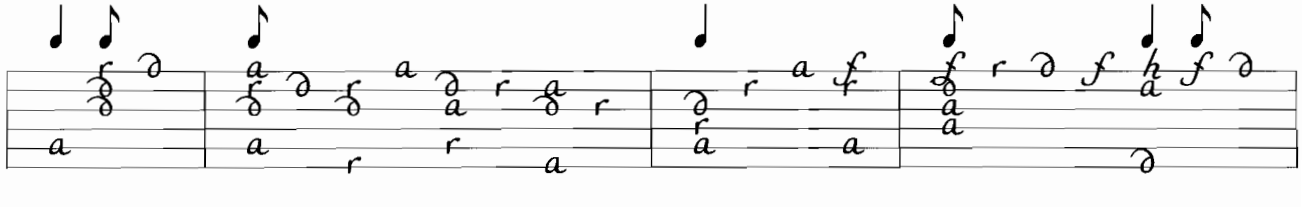

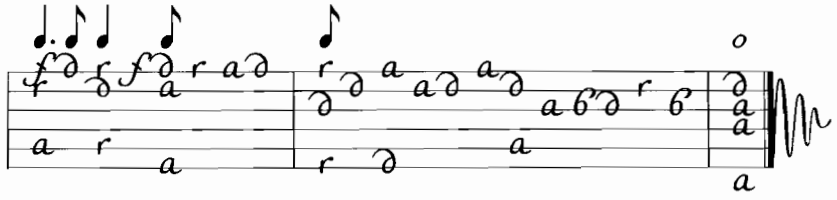

Middenstemvariatie

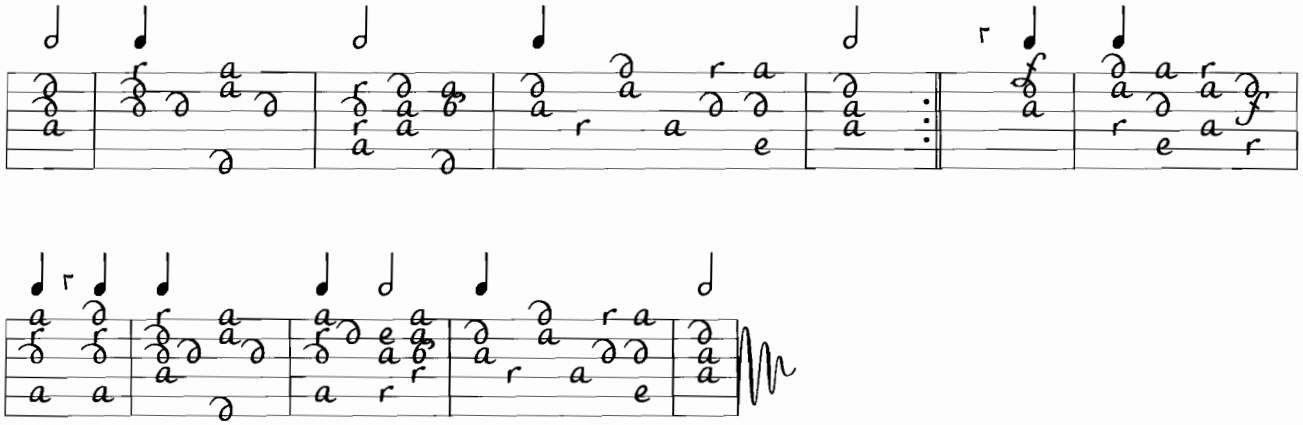

Basvariatie

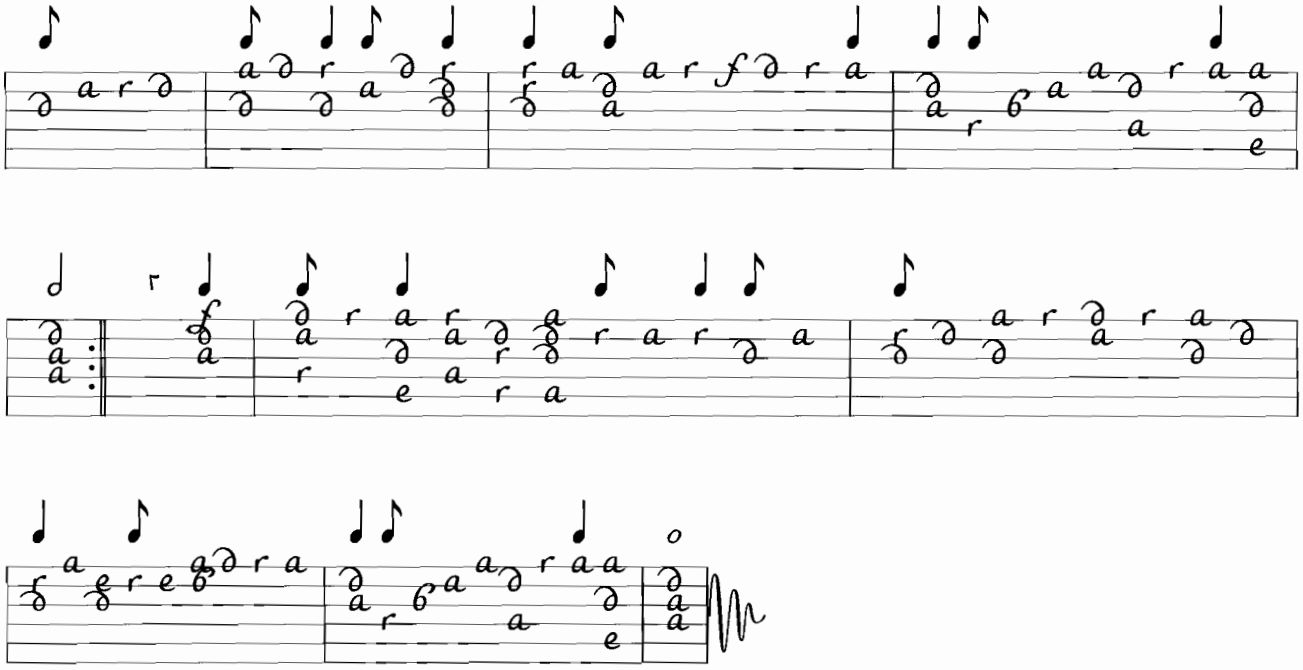

Canonische bewerking

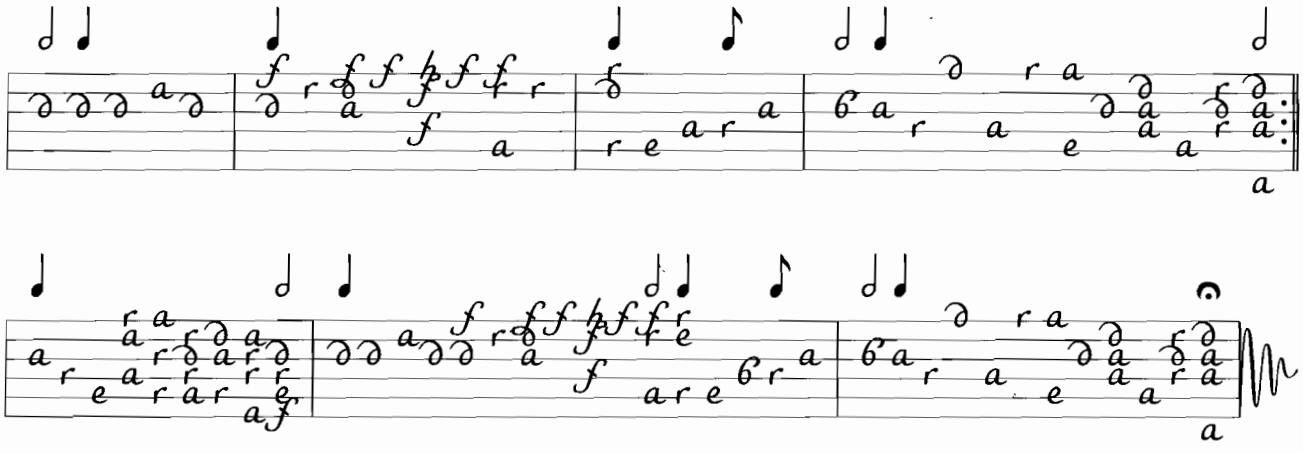

Ich steh an deiner Krippen hier D.J. Coumou

Prelude

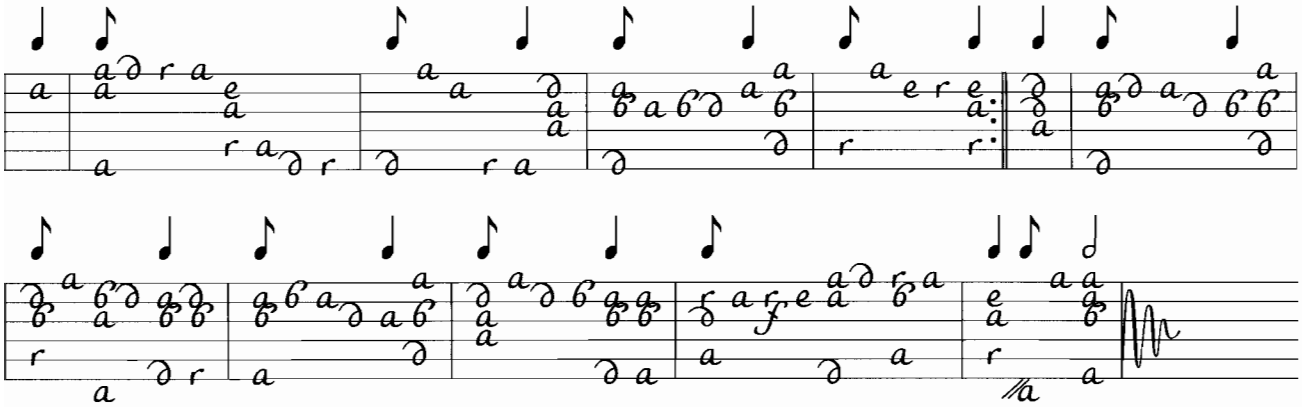

Koraal

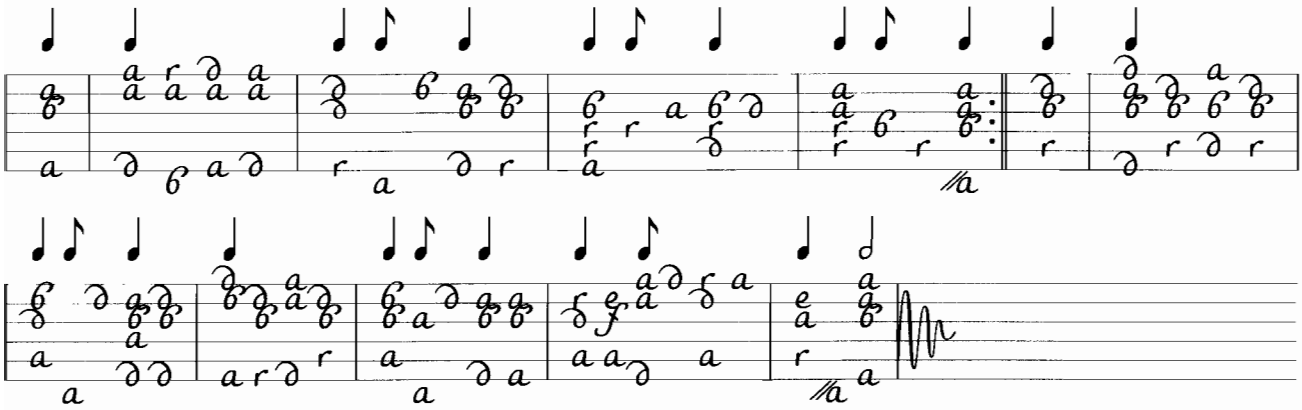

Diminutie

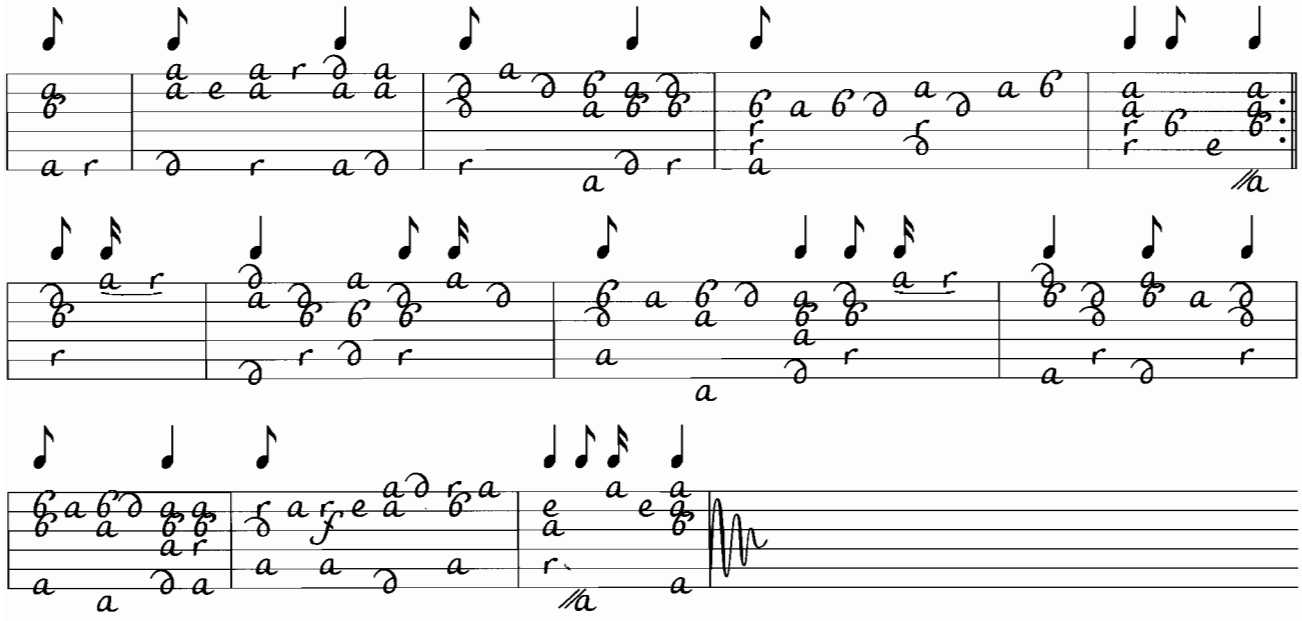

Basvariatie

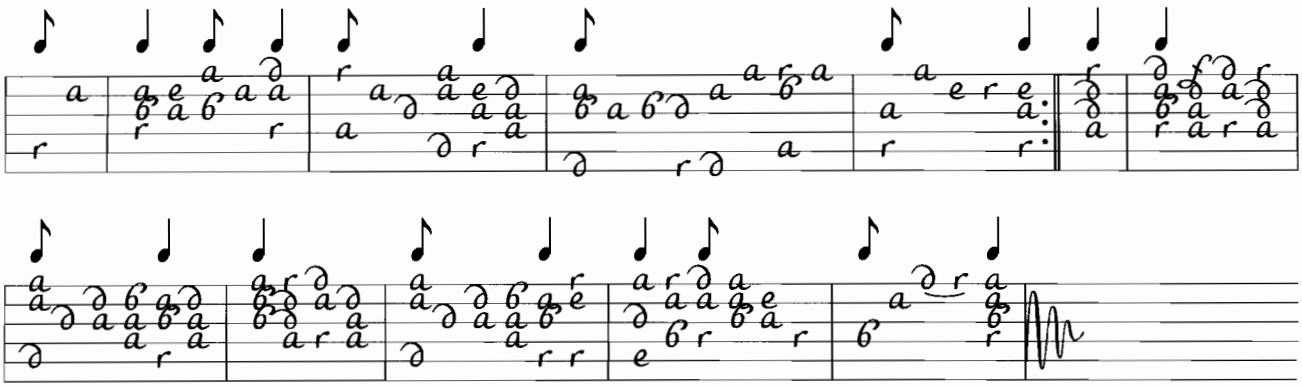

Canon I

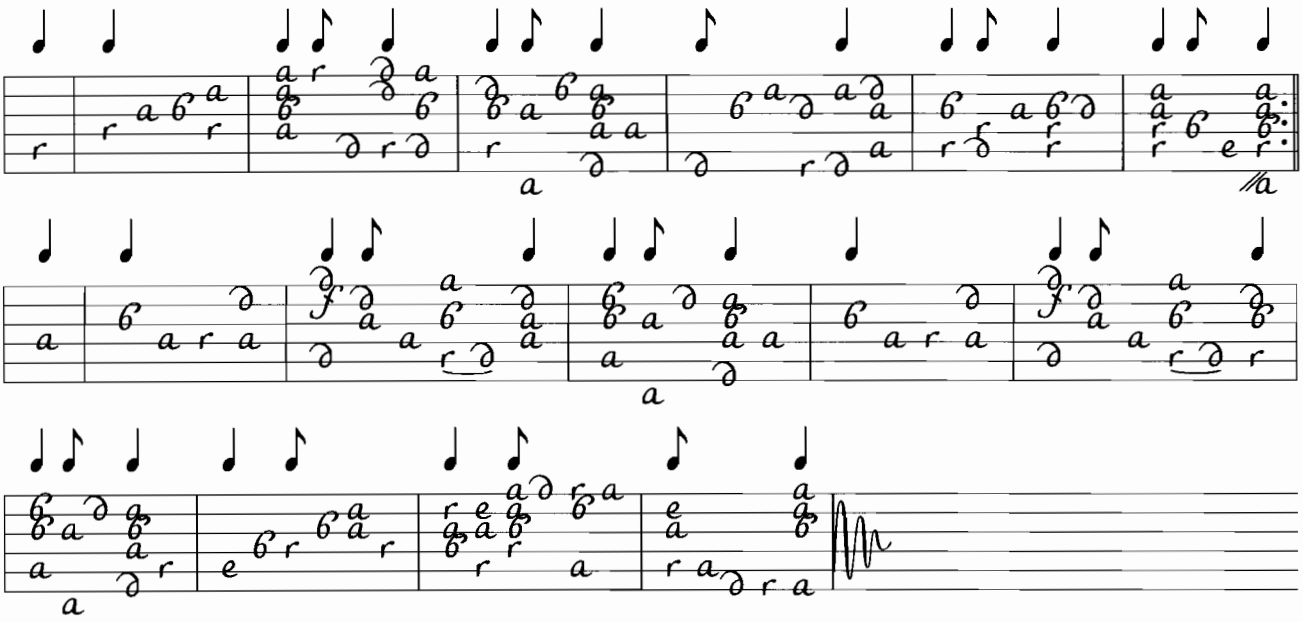

Canon II

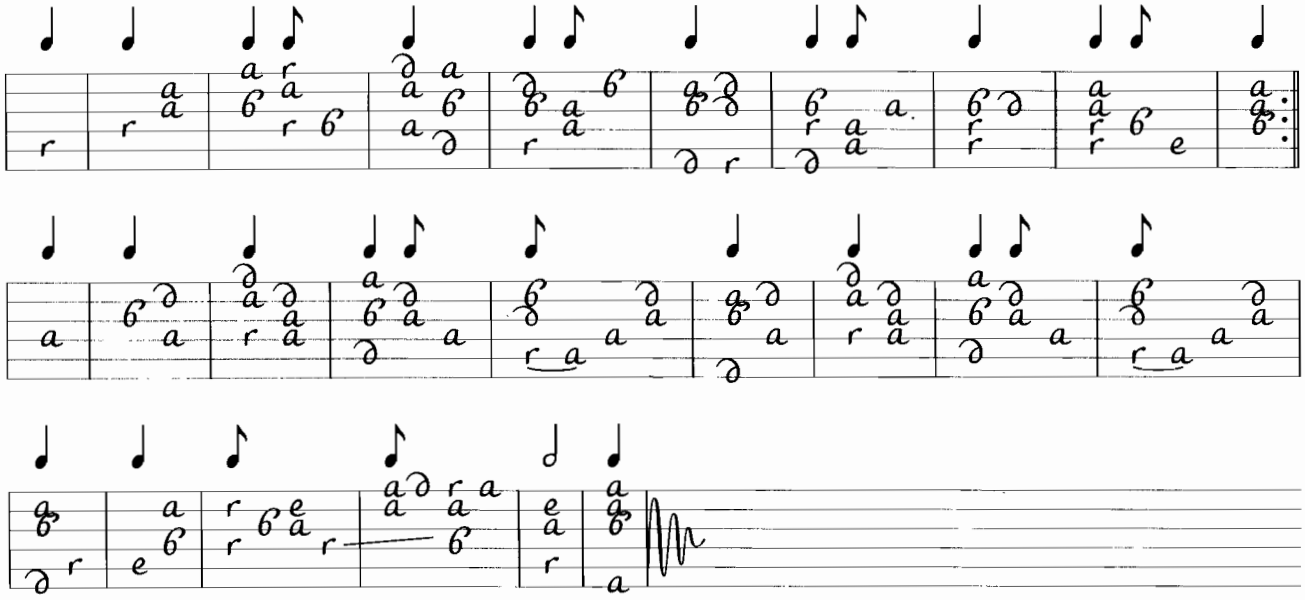

Stilte over alle landen D.J. Coumou

Prelude

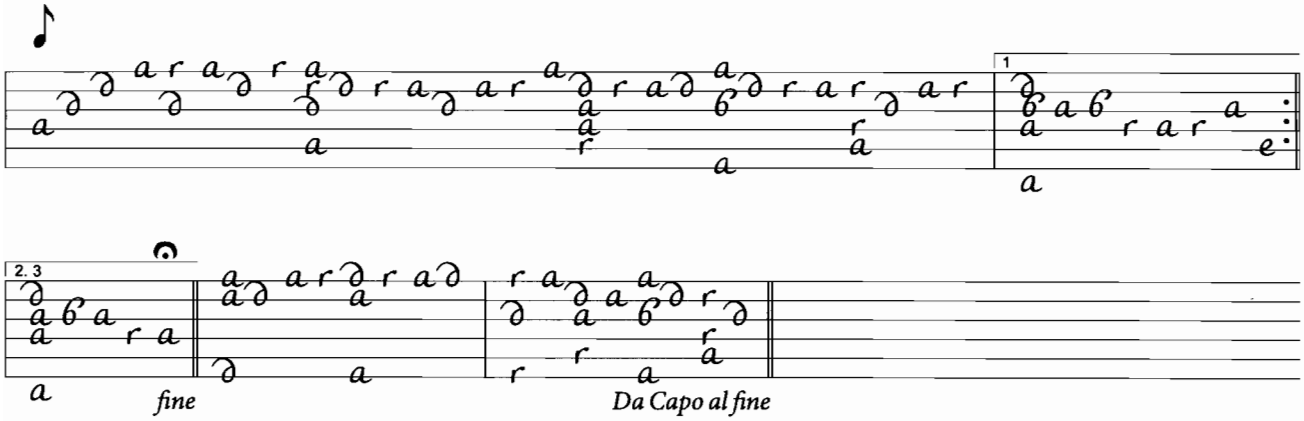

Koraal

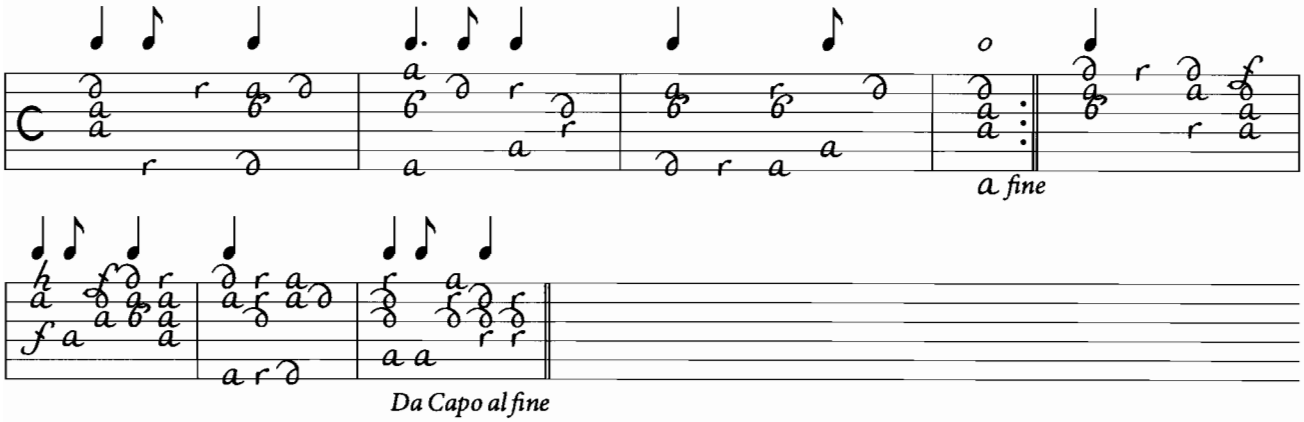

Diminutie

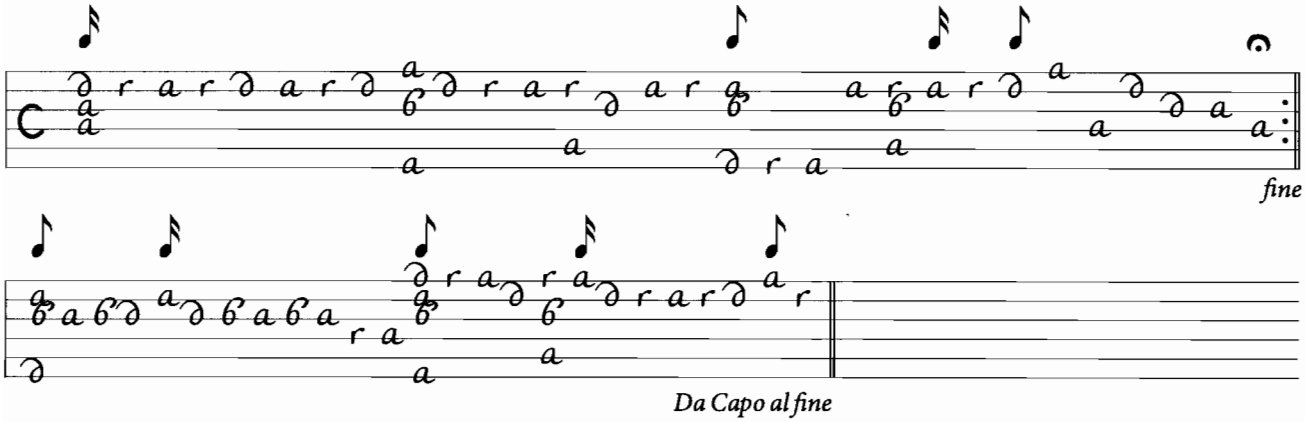

Basvariatie

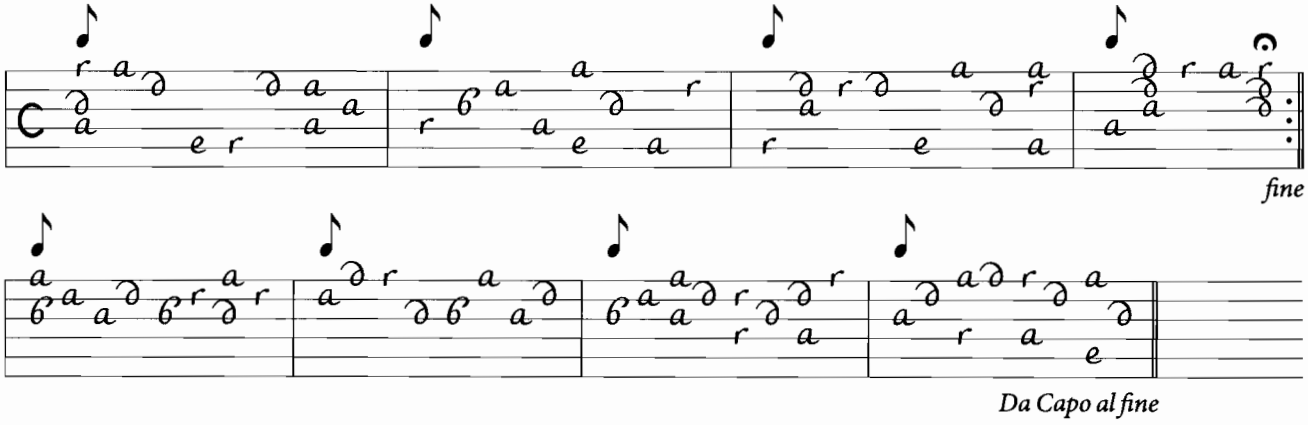

Canonische bewerking

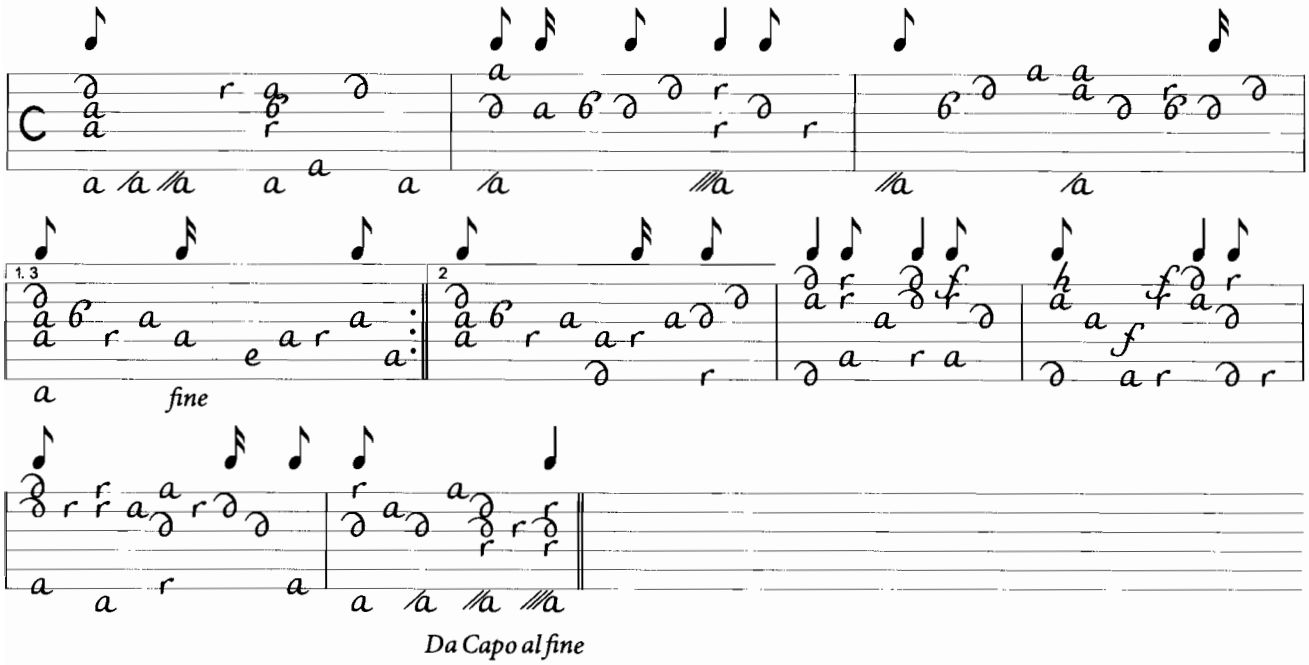

Appendix

Facsimile van:

Dat gebet Onser Heeren:

Onse Vader in Hemelryck

uit:

Le secret des Muses

(second livre 1616)

van :

Nicolas Vallet

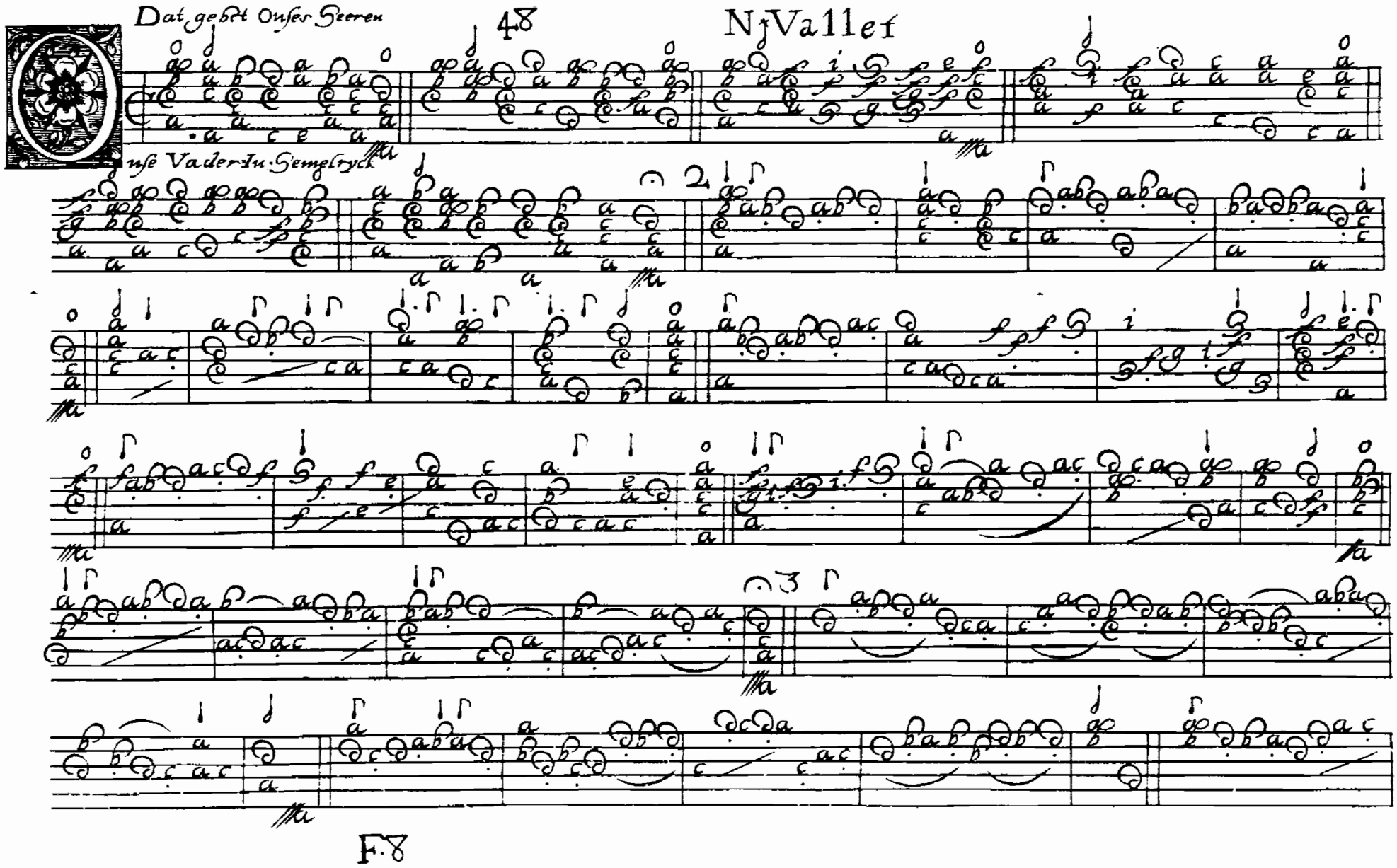
Dat gebet Onser Heeren
48
NjVallet
nse Vader in Hemelryck

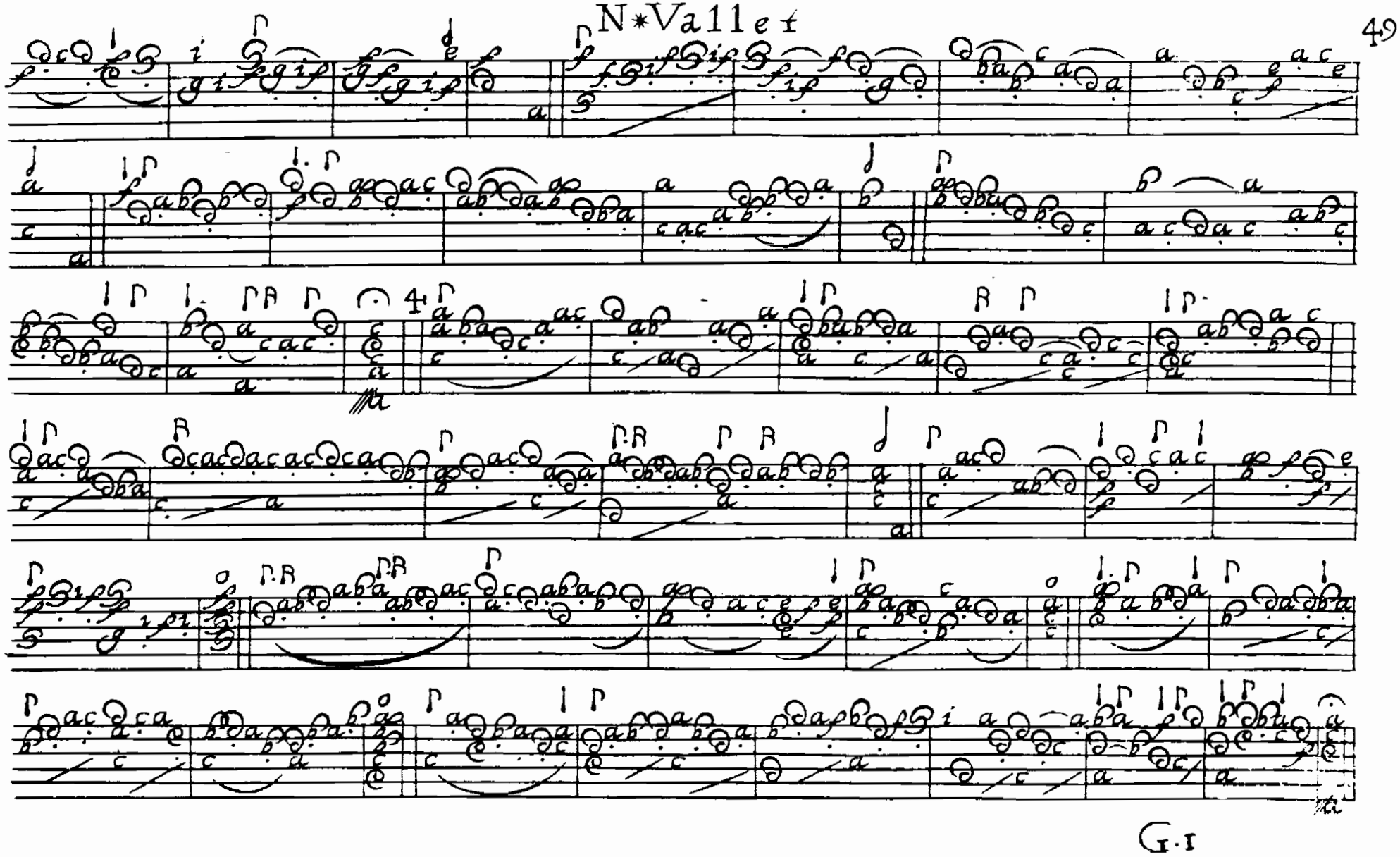
N*Vallet

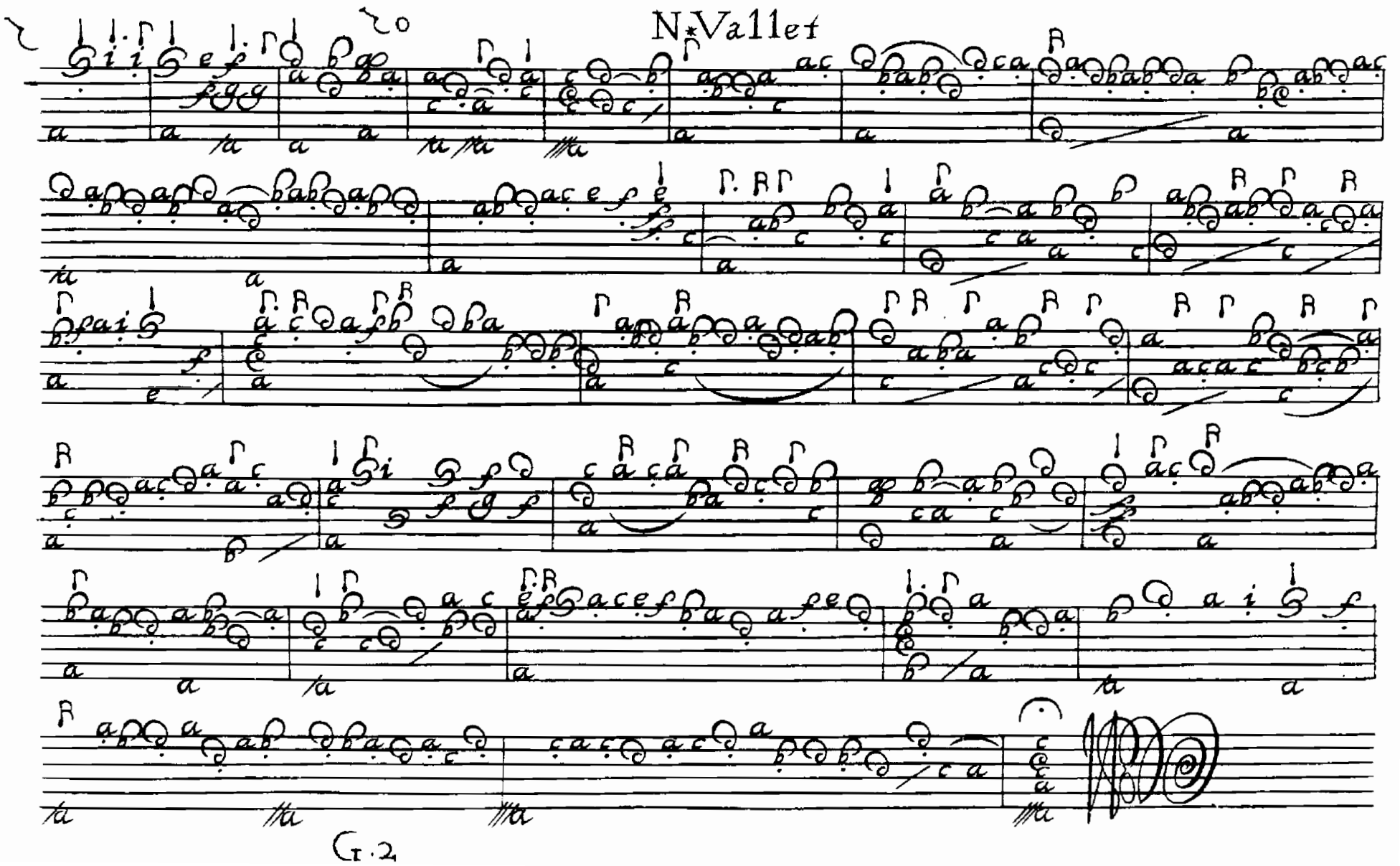
N. Vallet
Gr. 2

Nicolas Vallet

Transcription

CNRS

30. Onse Vader in Hemelryck

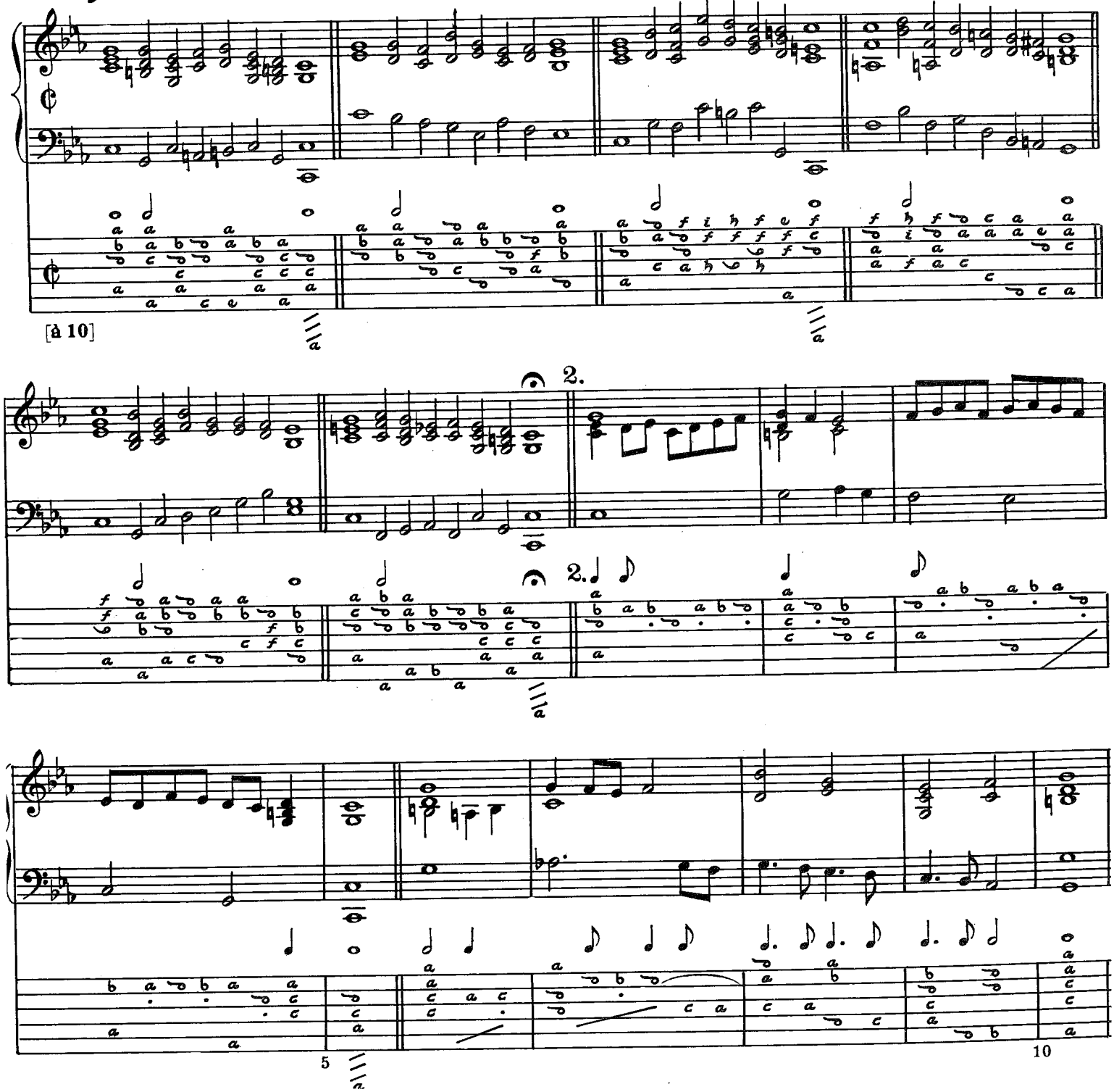

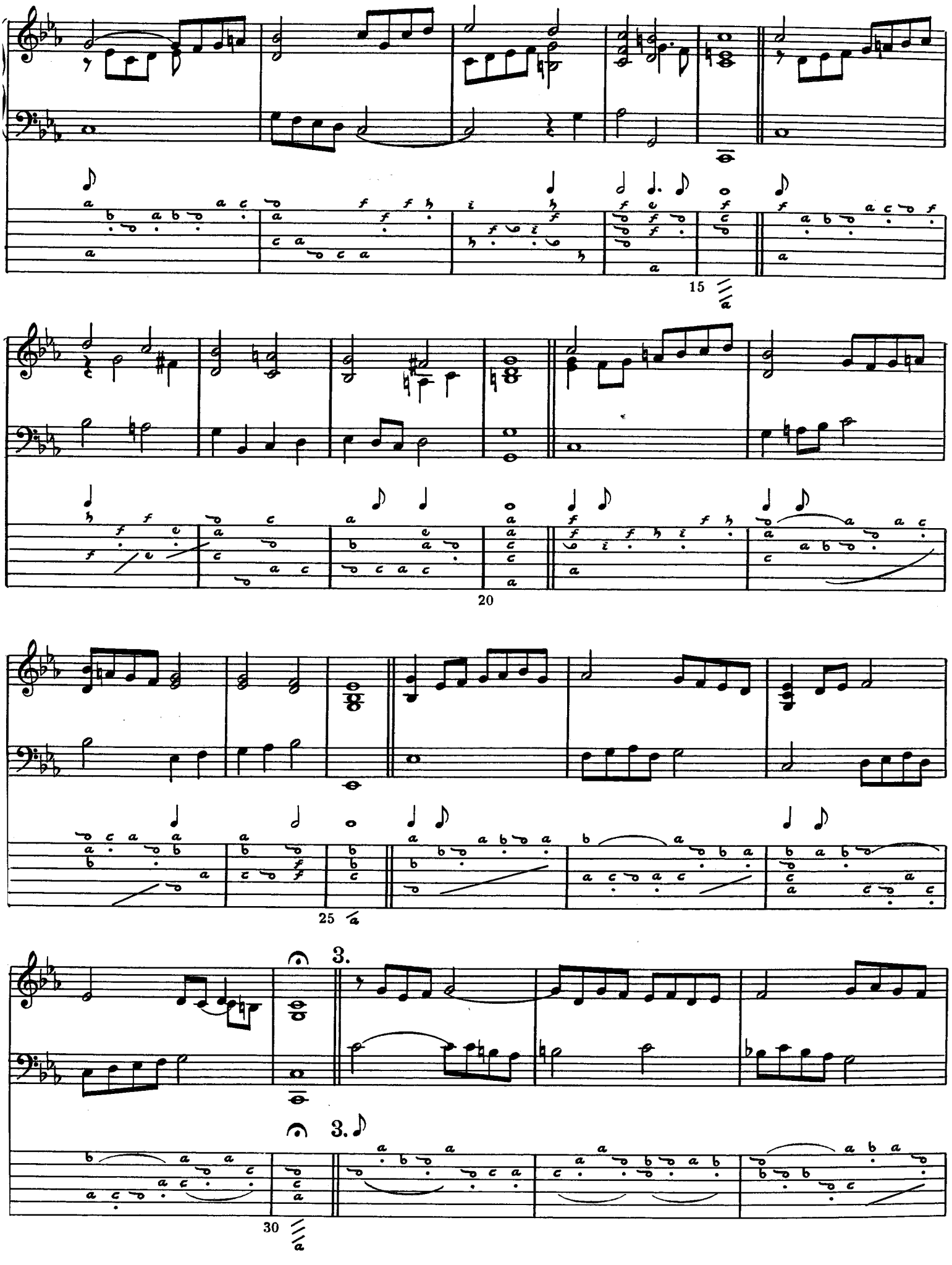
15
20
25
3.
3.
30

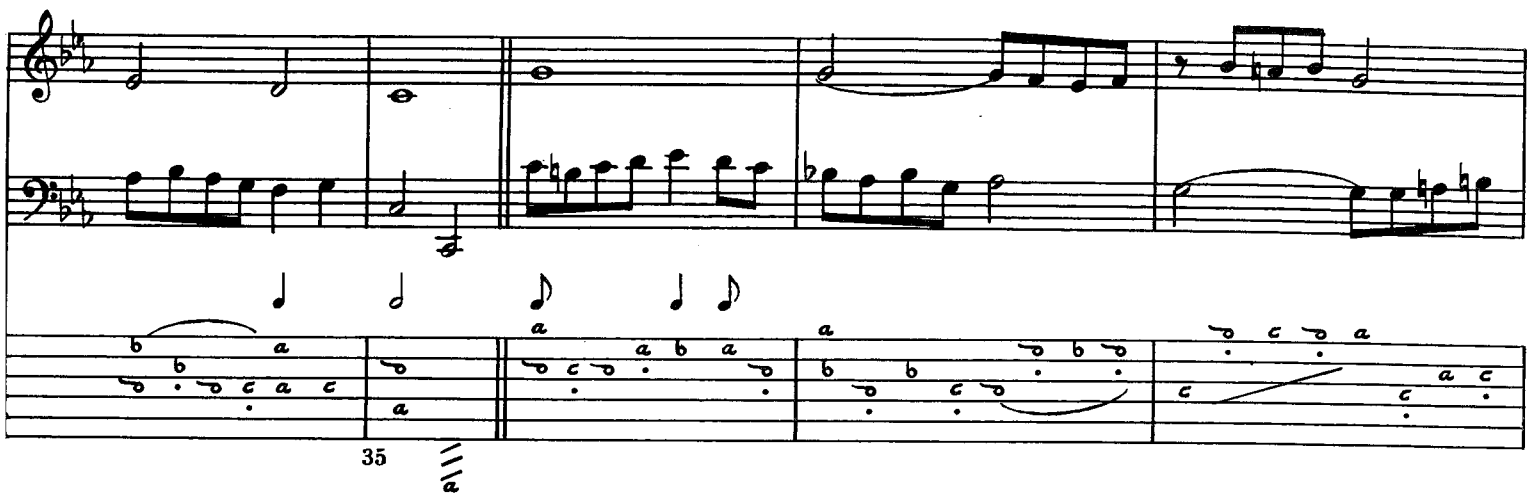
35

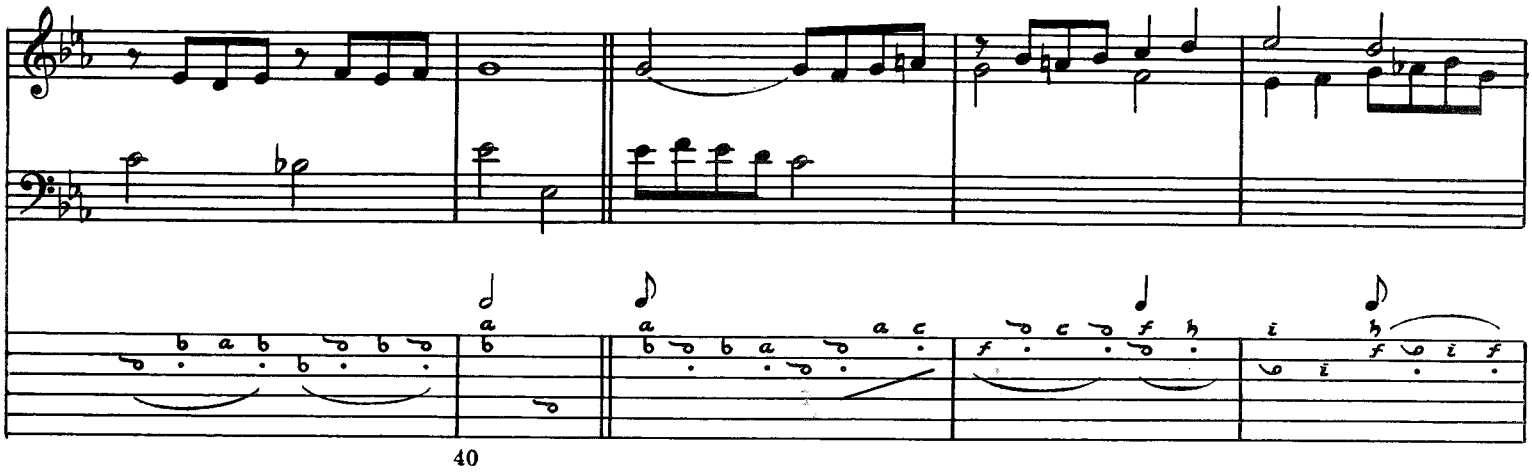
40

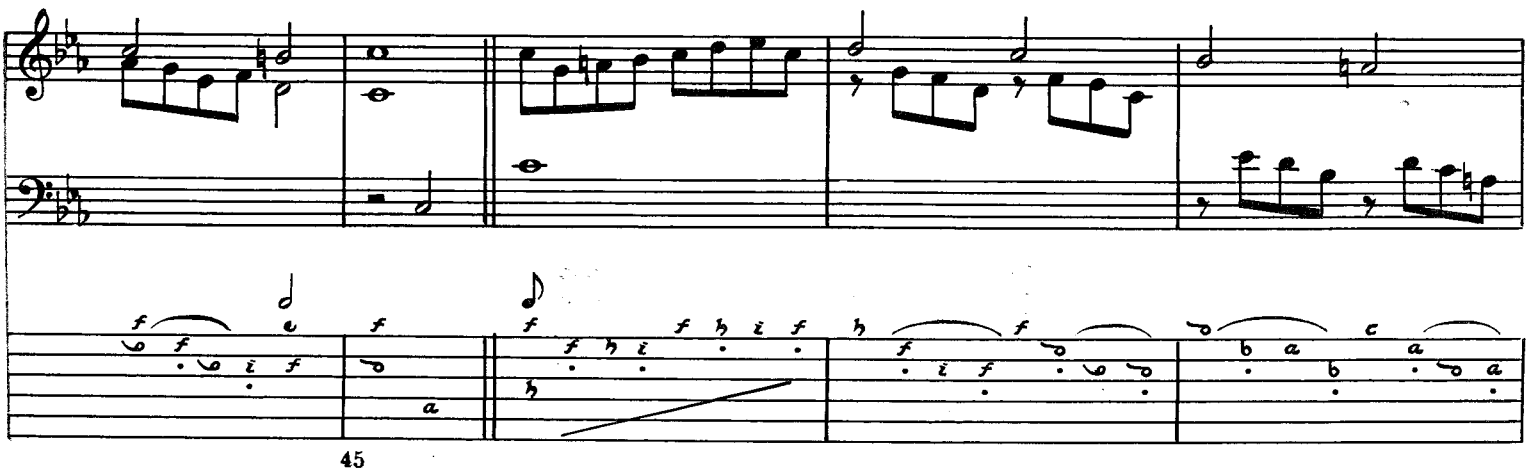
45

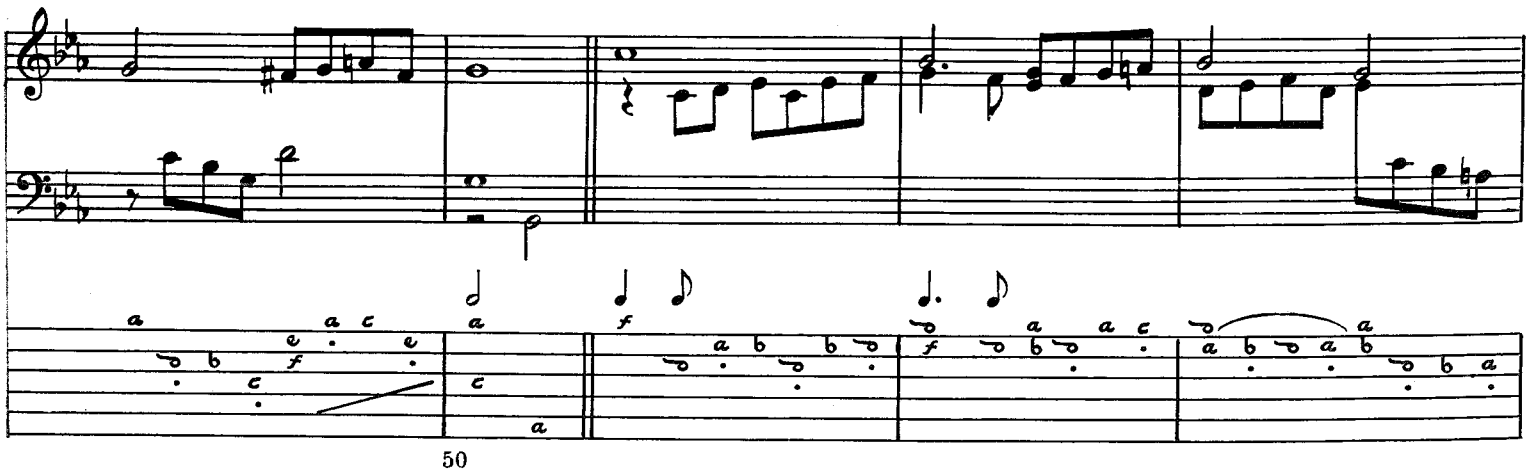
50

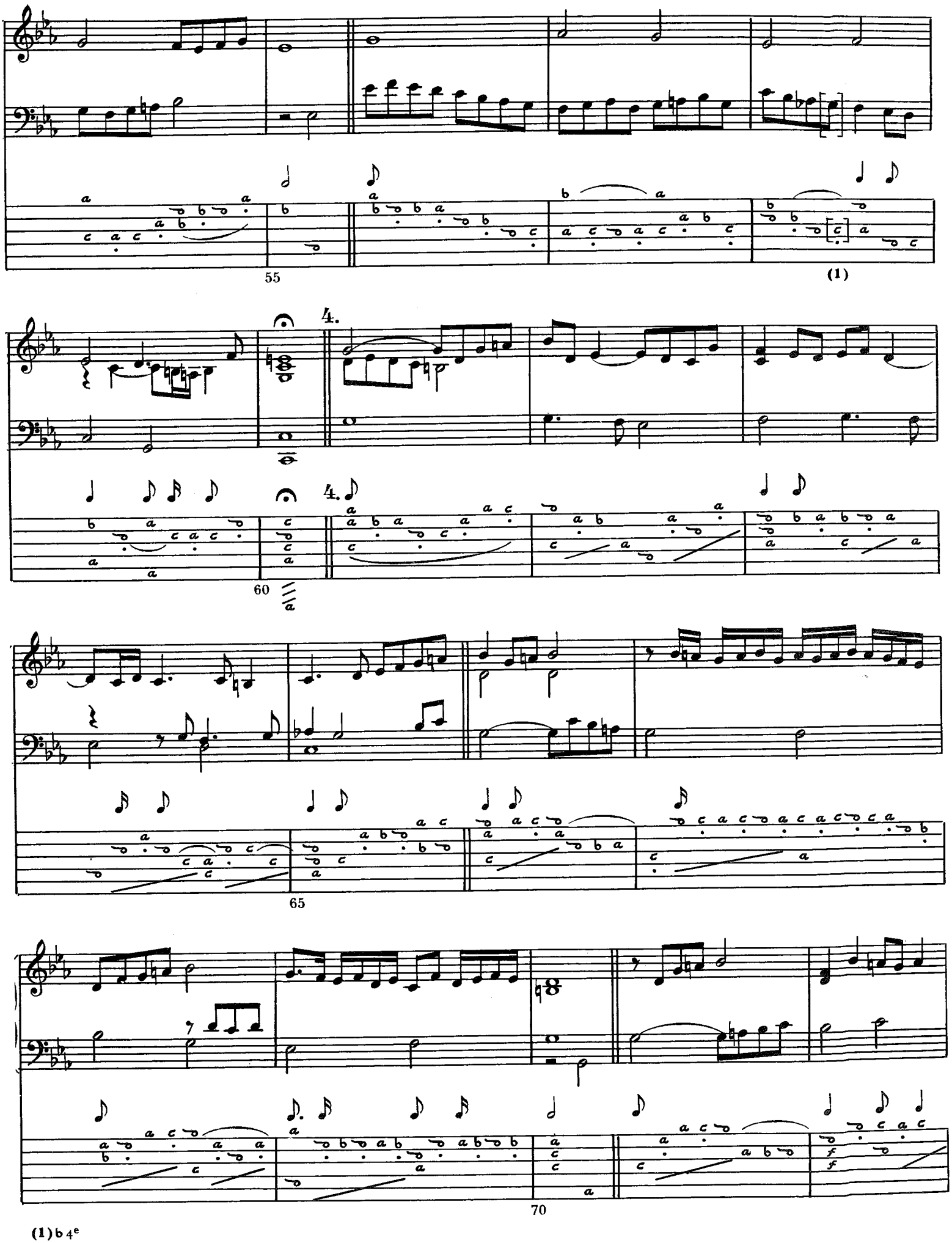
55
(1)
4.
4.
60
65
70
(1) b 4e

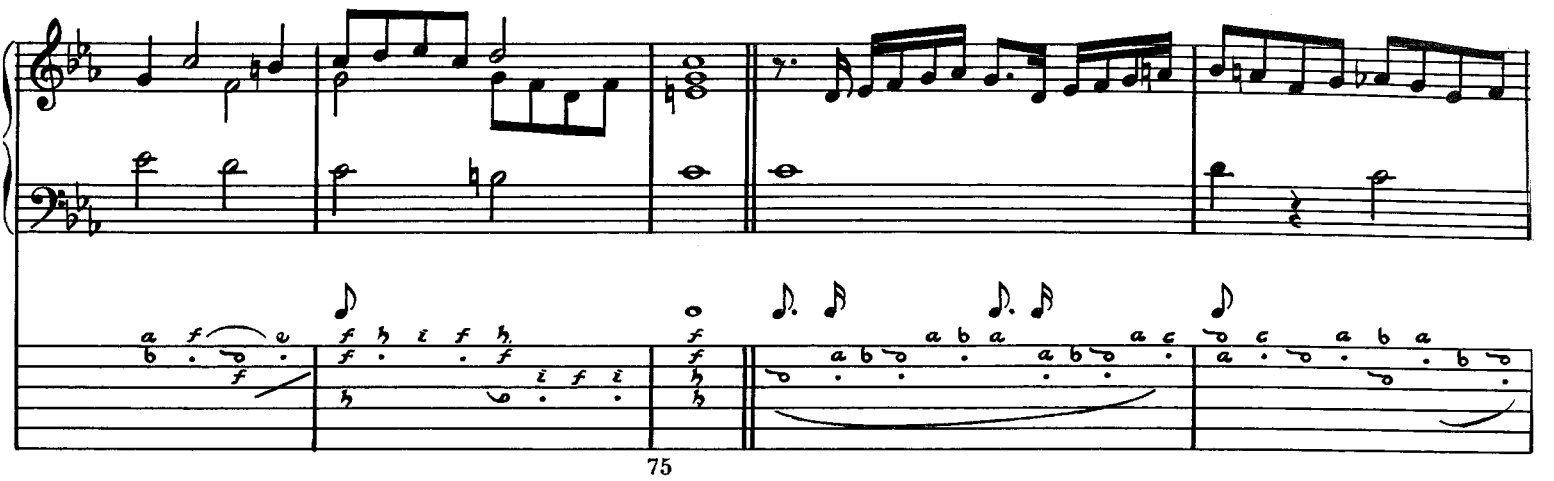

75

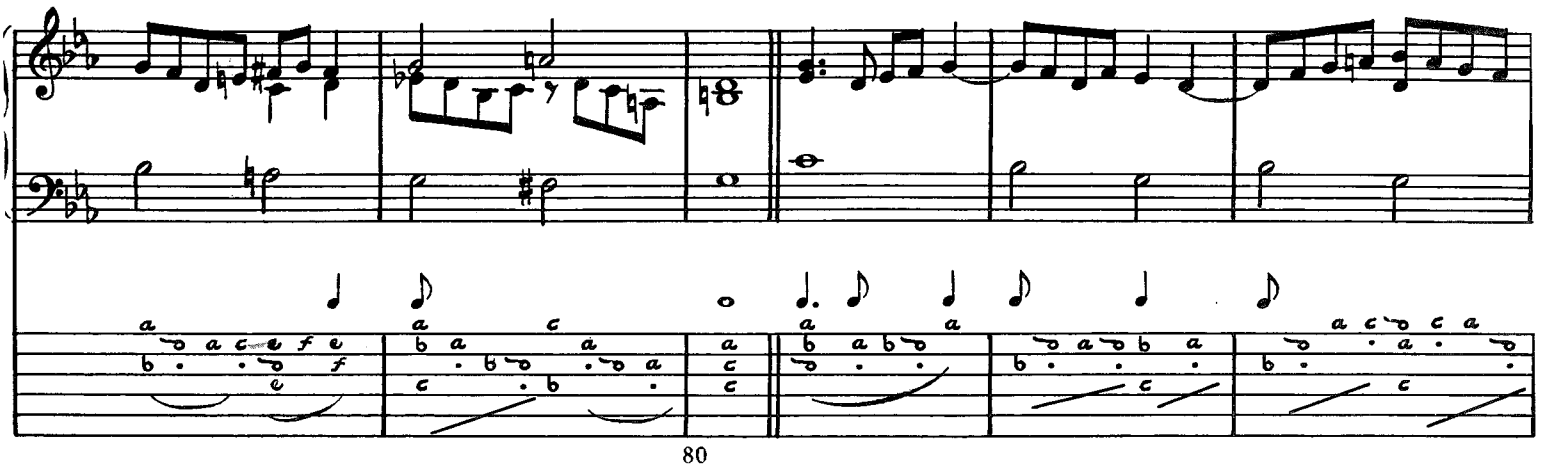

80

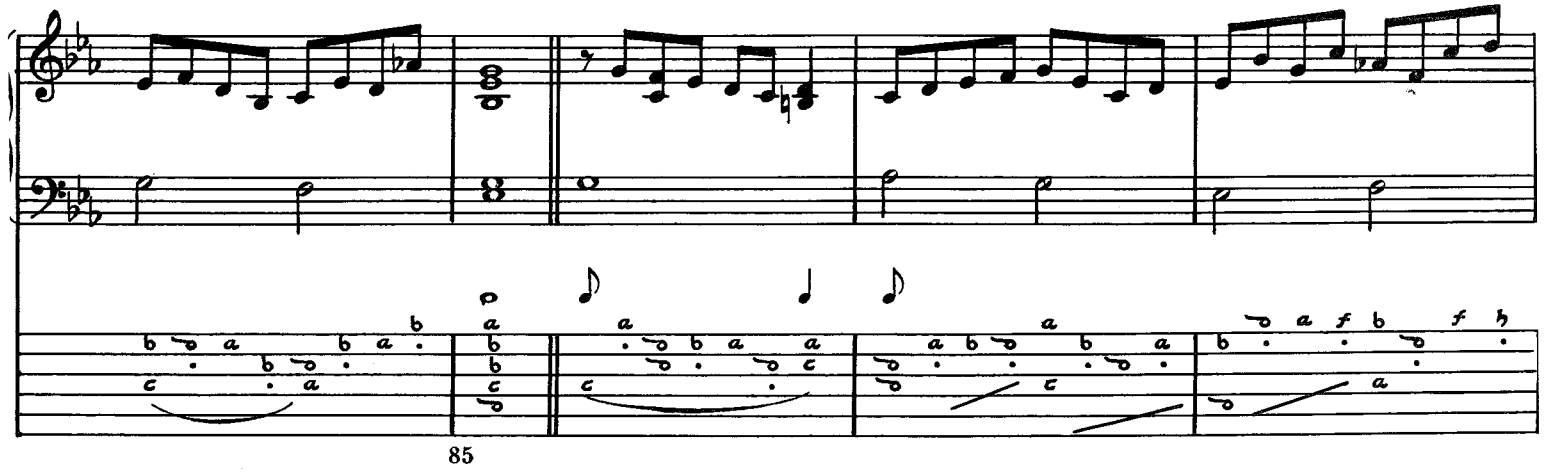

85

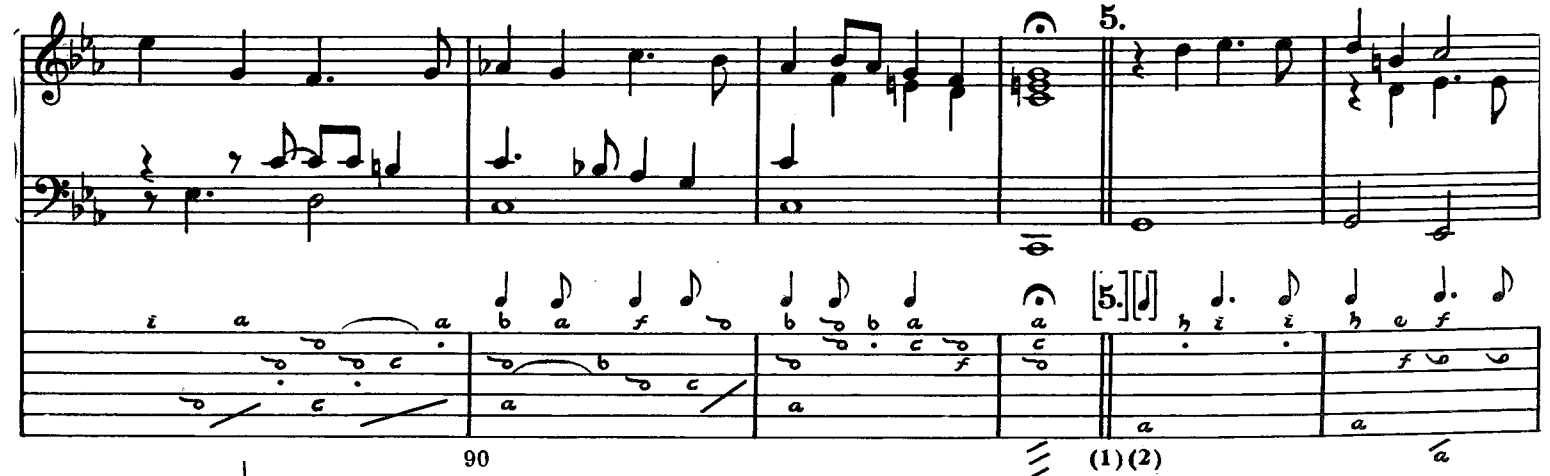

90

(1) (2)

(1) 5 manque (2) ♩ déplacée d'un temps

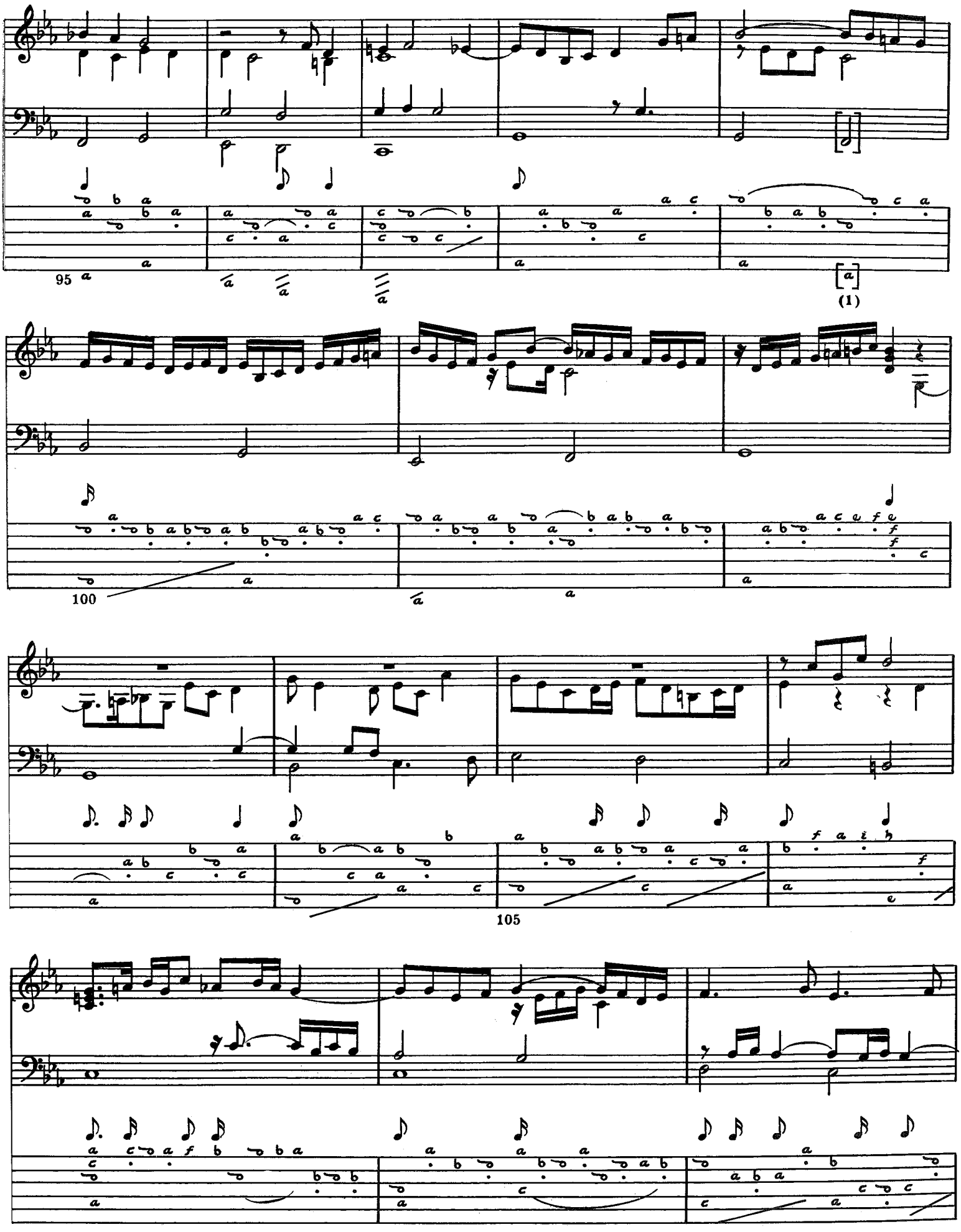

(1) *a* manque

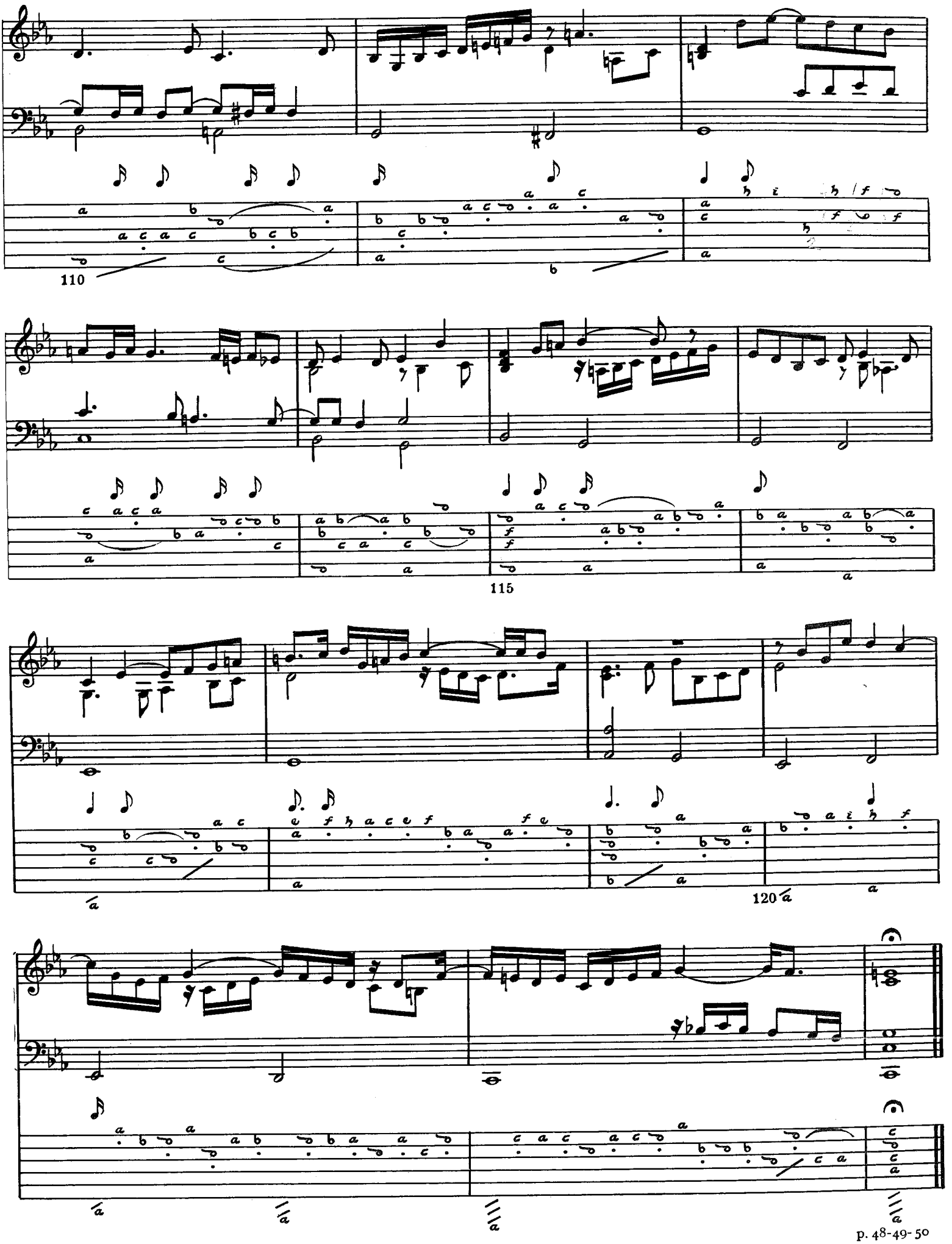

p. 48-49-50